

Plan van aanpak 'transitie duurzame landbouw' 2003-2006

uitgangspunt voor de LNV-aanpak van de Transitie Duurzame Landbouw,

INHOUD :

1. de opgave

- 1.1. aanleiding: onvrede en onduurzaamheid
- 1.2. het doel: een duurzame landbouw
- 1.3. uitgangspunten bij de aanpak

2. de agenda

- 2.1. de maatschappelijke context
- 2.2. de rol van de overheid en de inzet van LNV
- 2.3. de speerpunten voor 2003-2006

1. de opgave

1.1. aanleiding: onvrede en onduurzaamheid

maatschappelijke situatie

Er is maatschappelijke onvrede over de wijze waarop voedsel wordt geproduceerd. Die vormt – ondanks verbeteringen in de laatste jaren – een belasting voor het milieu, de natuurlijke hulpbronnen, het welzijn en de gezondheid van dieren. Er is irritatie over het uitbreken van dierziekten en de overlast bij het bestrijden daarvan en meer in het algemeen zijn er spanningen rond ruimtegebruik en bedrijfsvoering. En er is bezorgdheid over de veiligheid van producten (ziektekiemen, reststoffen, GGO's). De landbouw wordt bovendien ervaren als een ondoorzichtig complex met oneindige vertakkingen en verbindingen, hetgeen leidt tot onzekerheid, wantrouwen en soms onredelijke eisen. Dat versterkt de feitelijke problemen, evenals het gegeven dat het handelen van burgers en consumenten inconsequent is en de prijzen van producten en diensten niet in overeenstemming zijn met de algemene maatschappelijke opvattingen over de gewenste landbouwpraktijk.

Beleidsmatige vertaling: de transitie-opdracht

Er zal een omslag moeten plaatsvinden naar een landbouw die in overeenstemming is met de wensen van de samenleving: wat betreft de geleverde producten én op het gebied van milieu, dierenwelzijn, voedselveiligheid, ruimtelijke structuur en omgevingszorg. En daarbij moet de sector ook economisch duurzaam blijven. Dat is een ambitieuze opgave, die kan leiden tot ingrijpende veranderingen: in de sfeer van de productie, maar ook van markten, kosten, organisatie en de relatie met de omgeving. Daarom wordt gesproken van een *'transitie'*, zoals dat in het rapport Wijffels over de veehouderij en in het NMP4 over de gehele landbouw als opdracht wordt geschetst. Het gaat om een proces dat van alle partijen een serieuze en langdurige betrokkenheid vergt en dat vraagt om vormen van samenwerking en instituties die dat proces kunnen dragen. Dit sluit volledig aan bij het strategisch akkoord (citaat): *'het Kabinetsbeleid zal gericht moeten zijn op het activeren van het oplossend vermogen van de samenleving'*.

1.2. het doel: een duurzame landbouw

duurzaamheid: voor wie, wanneer en wat?

VOOR WIE? Bij het streven naar duurzame landbouw gaat het om doelen van en voor 'de samenleving', een mix van doelen gerelateerd aan burgers, consumenten, streekbewoners, recreanten, ondernemers en toekomstige generaties, hier en elders in de wereld. En omdat de samenleving in beweging is, liggen ook de doelen en verwachtingen niet vast.

WANNEER? Voor de totale ambitie geldt 2030 als richtpunt, met name wat betreft de algemeen geformuleerde streefdoelen. Op onderdelen is de ambitie verlegd naar 2010 (kabinetsstandpunt n.a.v. Wijffels en gebiedsgericht beleid NMP4). Voor specifieke normen en doelen gelden soms 'harde' termijnen, variërend van 2003 tot 2013.

WAT? Een 'duurzame landbouw' is ecologisch, sociaal-cultureel en economisch duurzaam, hetgeen deels wordt uitgedrukt in harde minimum-normen op specifieke onderdelen en voor het overige in meer algemene streefdoelen. Die breedte en diversiteit is in de praktijk lastig te hanteren en daarom worden soms concrete eindbeelden als hulpmiddel gehanteerd. Dergelijke vernieuwde of geheel nieuwe concepten, modellen en bedrijfvormen zijn als doel voor duurzame landbouw echter niet universeel of bindend. De toets van een brede, goed verankerde maatschappelijke acceptatie en waardering van de landbouw, als een structureel element van een hoogontwikkelde stedelijke samenleving, is dat wél.

duurzame landbouw: een 'waaier' van doelstellingen

Op basis van relevante nota's, richtlijnen en maatschappelijke wensen kan een globaal beeld van duurzame landbouw worden geschetst: in de vorm van een waaier van eisen, richtlijnen, wensen en verwachtingen. Zo wordt de ruimte voor een gedragen en gedifferentieerde ontwikkeling optimaal open gehouden.

ecologisch duurzaam: De landbouw voldoet aan alle minimumvoorwaarden, die internationaal bepaald zijn en op een zo hoog mogelijk niveau. Maar de landbouw is daarnaast - vanuit de markt en de omgevingseisen - óók structureel georiënteerd op voortdurende kwaliteitscontrole en verbetering van producten, productieproces en productie-omstandigheden. Dat vindt niet plaats op een uniforme, maar juist op een gedifferentieerde wijze, waarbij altijd sprake is van het excelleren op één of meer aspecten: vrij naar keuze en passend bij markt oriëntatie, ondernemer en de bedrijfsomgeving. De minimumvoorwaarden én de 'plussen' hebben betrekking op:

- *milieukwaliteit:* evenwichtsbemesting, beperkte ammoniakuitstoot, minimalisering gebruik bestrijdingsmiddelen en overige verontreiniging;
- *dierenwelzijn en -gezondheid:* ruimte voor natuurlijk gedrag, huisvesting-transport-slacht (minimaal volgens EU-regels) aanscherpen, preventie ziekte en ziekteverspreiding (ruimtelijk, weerstand, vaccinatie en minimaal transport);
- *natuur en landschap:* actieve omgevingszorg, weidegang, extensivering rond kwetsbare gebieden, esthetische kwaliteit van gebouwen en groene elementen;
- *duurzaam gebruik hulpbronnen:* beperkt energiegebruik en CO₂-uitstoot (Kyoto), verantwoord watergebruik, geen negatief effect op biodiversiteit;

sociaal-cultureel duurzaam: De landbouw vormt een letterlijk en figuurlijk vertrouwd, geaccepteerd en gewaardeerd onderdeel van de moderne, verstedelijkte samenleving, zowel op macro-niveau als in de directe ontmoeting op regionaal en lokaal niveau. De volgende doelen zijn van belang:

- *robuuste bedrijven:* ingesteld op wisselende omstandigheden en crisisbeheersing;
- *voedselveiligheid en gezondheid:* betrouwbare registraties en certificering, 'je krijgt wat je verwacht', transparante en veilige ketens met duidelijke info;
- *verantwoordelijk:* individuele ondernemers schuiven geen verantwoordelijkheid af;
- *ethisch acceptabel:* niet onnodig doden van dieren of aantasten integriteit (GGO, fokken);
- *aantrekkelijk werk:* gezond en veilig, geen grote uitval of opvolgingsproblemen, nieuwe instroom, behoorlijke sociale status;
- *ruimtelijk ingepast:* een eigen erkende plek in Nederland (ook binnen wijzigende verhoudingen), zonodig geconcentreerd en niet storend voor wonen en natuur;
- *voedselvoorziening:* levert een blijvende bijdrage aan de voedselzekerheid;

economisch duurzaam: De landbouw is een moderne, toekomstgerichte bedrijfstak, die in stevige, zakelijke ketens produceert voor gedifferentieerde markten, met bedrijven die gezond en weerbaar zijn en uiteindelijk onafhankelijk van product-subsidies of andere vormen van bescherming.

- *duurzaam op bedrijfsniveau:* bestand tegen fluctuaties markt en klimaat, gezinsinkomen uit bedrijfsvoering zonder vermogensafhankelijkheid, niet afhankelijk van subsidies, ingesteld op bedrijfsvoortzetting en -ontwikkeling;
- *organisatie:* vaste bedrijfsrelaties in regio- en/of keten;
- *duurzaam op regio-niveau:* positieve bijdrage (productie en diensten minus 'kosten') voor regionale economie, structurele rol grondgebonden sectoren in omgevingsbeheer;
- *duurzaam op (inter)nationaal niveau:* positieve bijdrage (productie en diensten minus 'kosten') nationale economie, incl. leveren van de basis voor blijvende vestiging van verwerkende industrie en handel, niet afhankelijk van EU-subsidies of -bescherming;

maatschappijbreed en mondiaal

De landbouw levert - nationaal en internationaal - een bijdrage aan de algehele slag naar een meer duurzaam ontwikkelende wereld. Van duurzame landbouw mag worden verwacht:

- positieve bijdrage aan transitie duurzame mobiliteit en energiegebruik in Nederland;
- geen negatief effect op biodiversiteit en gebruik van hulpbronnen op mondiaal niveau.

vernieuwing als basishouding

Bij de transitie duurzame landbouw staan in eerste aanleg veelal de zichtbare en meetbare ontwikkeling op bedrijven, in regio's, in ketens en op de markt voor ogen. De transitie zal echter ook – en misschien wel eerst – tot uiting moeten komen in de houding/opstelling van de belanghebbende partijen, en wel als volgt:

- primaire producenten worden gekenmerkt door een gerichtheid op vernieuwing, onafhankelijkheid en ondernemerschap met oog voor markt en omgeving;
- burgers en consumenten worden gekenmerkt door het bewust (van invloed/gevolgen) kiezen en betalen voor kwaliteit en productiewijze, ook in het geval van 'basiskwaliteit';
- verwerkende bedrijven zijn georiënteerd op het zichtbaar en gedifferentieerd doorgeven en verwaarden van vernieuwing en kwaliteit in de primaire productie;
- retailers zijn bereid risico's te nemen met producten die het resultaat zijn van vernieuwing en verduurzaming in de voorbrengingsstructuur, en sluiten contracten waarbij de marktrisico's over de betrokken partijen verdeeld worden;
- de overheid is georiënteerd op het ruimte geven voor ondernemen (mèt aandacht voor de collectieve belangen) en richt zich niet meer op 'doorsnee'-ondernemers en -situaties; zij stuurt op hoofdlijnen en legt verantwoordelijkheden waar mogelijk bij anderen;.

1.3. uitgangspunten bij de aanpak

Strategisch akkoord: 'duurzaamheid is niet de toekomst plannen en vastleggen en daarmee de ontwikkeling op slot doen, maar gewenste ontwikkelingen mogelijk maken en bevorderen'.

Transities zijn ingrijpende veranderingen die tot nu toe alleen terugkijkend in het verleden gekend worden. Het voorspellen van een transitie is nieuw en het op basis van maatschappelijke wenselijkheid 'agenderen' daarvan al helemaal. Niettemin staan we voor die opgave: niet alleen een *nieuwe opgave*, maar ook een *nieuw soort opgave*. Immers, de noodzaak van een ingrijpende verandering is evident, maar het is niet aan te geven hoe de duurzame landbouw van de toekomst er precies moet uitzien, noch óf en hóe de transitie zich zal voltrekken.

Voor de aanpak van de transitie zijn de volgende aannames en uitgangspunten leidend.

- Niet meer discussiëren over het principe. In ons kleine land is de maatschappelijke druk om de landbouw ingrijpend aan te passen zódanig groot dat sprake is van een *must*. En dat is het ook met het oog op de mondiale ontwikkeling, biodiversiteit en hulpbronnen. Duurzame productie is kennisintensief waarmee zij past in het algemene economische beleid om zo meer toegevoegde waarde te creëren. Hier én elders ontwikkelen zich - naast de hoofdstroom – markten voor duurzaam geproduceerde kwaliteitsproducten met een hogere prijs. Die afzetmarkt kan door onze internationaal geïntendeerde landbouw worden bediend. De heroriëntatie van het EU-beleid naar plattelandsontwikkeling biedt voor m.n. grondgebonden sectoren nieuwe mogelijkheden voor omschakeling.
- Diversiteit in ontwikkeling mogelijk maken. Een diversiteit in consumenten-voorkeuren zal blijven, dus ook een diversiteit in bedrijfsstijlen en oriëntaties bij producenten, waar onder ook die op basiskwaliteit voor een lage prijs. Als een deel van de Nederlandse landbouw de kostprijsmarkt op een verantwoorde manier kan bedienen, moet dat mogelijk zijn. Daarbij zij wel aangetekend dat dit basisniveau met de jaren zal stijgen.
- Eindbeelden niet verabsoluteren. Nieuwe concepten, modellen en bedrijfstvormen zijn als inspirerend hulpmiddel van belang, maar dergelijke constructies mogen niet de plaats innemen van de achterliggende doelen voor duurzame landbouw (zie par. 1.2). Dat zou een dynamische, gedifferentieerde ontwikkeling - en zo de transitie - in de weg staan.

- Werken aan innovatie én systeem-innovatie. Voor de transitie zullen innovaties én systeem-innovaties nodig zijn. Met innovaties wordt bedoeld op verbeteringen van diverse aard binnen de huidige systemen, met systeem-innovaties op vernieuwingen van de systemen als zodanig. De grens tussen innovatie en systeem-innovatie is niet scherp, maar globaal geldt dat *innovaties* tot stand kunnen komen in de normale, mits toekomstgerichte bedrijfs- en beleidspraktijk, ook als daarvoor meerdere partijen nodig zijn. Daarvoor is het van belang de juiste condities te creëren en om voorlopers de ruimte te geven. *Systeem-innovaties* zullen op een andere wijze tot stand moeten komen, meer los van de dagelijkse praktijk en verhoudingen.
- Elkaar aanspreken op verantwoordelijkheden. Het initiatief moet vooral bij bedrijven en maatschappelijke organisaties liggen. De ambitie moet hoog zijn maar niet automatisch in extra wetten en regels worden vastgelegd: de markt en de marktontwikkeling geven het tempo aan. De overheid moet stimuleren en ruimte geven, en daarover goed met de burgers communiceren i.v.m. met het legitimeren van deze nieuwe rol.
- Prioriteren doelen per situatie. Niet altijd kan of moet alles tegelijk. Per concrete situatie moet het gewicht van delen van de brede duurzaamheidsdoelstelling worden bepaald, zódanig dat het totaal verbetert en dat vervolgstappen niet in de weg worden gestaan.
- Excelleren op zelfgekozen terreinen. Bovenop de wettelijke minimum-eisen zetten bedrijven in op het excelleren op minimaal één zelfgekozen kwaliteitsaspect.

2. de agenda

2.1. de maatschappelijke context

tussen ambitie en weerbarstigheid

Duurzame landbouw is een maatschappelijk geaccepteerde landbouw die voldoet aan ecologische, sociaal-culturele, economische en internationale doelstellingen (zie schets in hoofdstuk 1). Een omslag in die richting is een ambitieuze opgave, die kan leiden tot ingrijpende veranderingen: in de primaire productie, maar ook in de zin van markten, kosten, organisatie, verantwoordelijkheden en de relatie met de omgeving.

Bij het werken aan deze ambitieuze opgave komen weerbarstige problemen aan het licht. Daaruit blijkt dat duurzame landbouw beperkt 'maakbaar' is, maar vooral ook dat er een lange en vooralsnog onbekende weg te gaan is. Weerbarstige problemen zijn onder meer:

- het bestaan van regionale wensen in een veld van (inter)nationale krachten en sturing,
- het maatschappelijk ongeduld tegenover lange ontwikkelings- en afschrijvingstermijnen,
- de onduurzame individuele consumptie- en gedragspatronen, t.o.v. collectieve wensen,
- de verdeling van meerkosten van duurzame productie in relatie tot markt, overheid en EU.
- de structurele internationale ongelijkheid in fase, tempo en ambitie,

complex krachtenveld en onbenutte kansen

De ontwikkeling van de landbouw speelt zich af in een gecompliceerd krachtenveld en zo ook de beoogde transitie naar een duurzame landbouw. De rollen van de 'actoren' zijn verschillend en niet eenduidig. En rollen worden ook onvolkomen ingevuld, waardoor kansen onbenut blijven.

- de consument zet zijn macht te beperkt in voor het realiseren van duurzaamheid – mede door een gebrek aan duidelijkheid en inzicht - terwijl de vele im/exportlijnen een nationale aanpak toch al extra moeilijk maken;
- de retail vult het gat dat de consument laat liggen slechts selectief en vooral op basis van de eigen bedrijfsdoelstellingen. Ook maatschappelijke organisaties vullen dit gat niet geheel, mede door gebrek aan middelen;
- Verwerkende bedrijven volgen de markt meer dan dat zij de markt helpen ontwikkelen en weten marktgerichte initiatieven van primaire producenten niet altijd te waarderen;
- De burger/streekbewoner benut zijn potentiële invloed onvolledig voor het formuleren en realiseren van de gewenste omgevingskwaliteit;
- Maatschappelijke organisaties nemen de rol van burgers en streekbewoners inzake omgevingskwaliteit maar ten dele en selectief over, en leiden onder een gebrek aan draagvlak en een grote afhankelijkheid van overheidsmiddelen;
- Primaire producenten bewegen zich grotendeels in het 'peloton', dat afwachtend is en dat bovendien geen kans ziet om zelf knoeters effectief uit te schakelen;
- De overheid wordt gevraagd om te sturen op macht, ook op terreinen waar andere partijen het laten liggen. Echter, zij heeft die macht in de praktijk veelal niet, evenmin als materiële middelen om dat te compenseren.

2.2. de rol van de overheid en de inzet van LNV

De overheid is niet (meer) de allesbepalende factor in de maatschappelijke ontwikkeling. De praktijk wijst uit dat het beperkt is wat de overheid vermog bij het bewerkstelligen van maatschappelijke veranderingen. Dat noopt tot bescheidenheid van de zijde van de overheid én tot het temperen van verwachtingen ten aanzien van de overheid in de samenleving.

Hoewel het geloof in de maakbare samenleving goeddeels is verdwenen, galmt die maakbaarheid nog wel na in ambities en verwachtingen. Dat lijkt ook het geval bij de transitie naar een duurzame landbouw. De ambities zijn hoog – het vorige kabinet wilde de horizon van 2030 (NMP4) zelfs verleggen naar 2010 - en de verwachtingen omtrent de inzet en invloed van de overheid zijn navenant. Echter, met het oog op de noodzakelijke bescheidenheid - en de verwachting dat er weinig nieuw geld uit de algemene middelen voor de transitie vrijgemaakt zal kunnen worden - moet de rol van de overheid meer op zijn eigenlijke waarde worden geschat: kaderstellend (level playing field), meedenkend en faciliterend/stimulerend, ruimtegevend en lastenverlichtend, deelnemend aan vernieuwende coalities en de bestaande middelen optimaal inzetend.

Inzet van LNV

Vanuit de overheid heeft LNV het voortouw bij de transitie duurzame landbouw. Gesproken wordt van 'trekker'. Dat moet gezien het voorgaande in betrekkelijke zin worden opgevat, want de overheid heeft bij de transitieprocessen veelal niet de rol van initiatiefnemer. Wel moet zij er voor zorgen dat bedrijven en maatschappelijke organisaties deze rol kunnen spelen. Ook is zij aan te spreken op het stimuleren en het kritisch volgen en in beeld brengen van de ontwikkeling, op het ruimte geven aan initiatieven en op het zo gericht mogelijk inzetten van de beschikbare menskracht, middelen en onderzoek.

het belang van de bestaande structuren en processen

Het werken aan de transitie zal zoveel mogelijk worden ingebed in de bestaande structuren en processen. Immers er gebeurt langs die lijnen al heel veel. En dáár moet ook veel gebeuren: moeten onduurzame activiteiten worden afgebouwd of omgezet en initiatieven voor vernieuwing ontstaan en vorm krijgen.

het belang van extra aandacht

Naast de aandacht vóór en inbedding ván transitie in de bestaande structuren en processen is ook zichtbare extra aandacht nodig, op zijn minst tijdelijk. Die is nodig om (a) de aandacht voor de transitie vast te houden tot deze werkelijk volledig is ingedaald en (b) om algemene en verbindende taken uit te voeren en een voorwaardenscheppende rol te spelen. Dat wordt bij de overheid vertaald in expliciet aanvullend beleid en personele inzet.

Ten behoeve van uitwisseling en leerprocessen, van gezamenlijke activiteiten en belangen, en van eventuele specifieke samenwerkingsprojecten wordt gebruik gemaakt van een *interdepartementaal netwerk transities*, te weten landbouw, mobiliteit, gebruik natuurlijke hulpbronnen en energiegebruik. Bovendien worden ook andere - bilaterale of bredere - *strategische coalities* tussen LNV en andere partijen gevormd.

2.3 de speerpunten voor 2003-2006

Bij de aanpak van de transitie duurzame landbouw gaat het vooral om het op gang brengen van processen en het wijzigen van gedrag, omstandigheden en verhoudingen. Bijv.:

- Het bevorderen van participatie en transitie-denken
- Het smeden van nieuwe coalities en daaraan ruimte geven
- Het verbreden en verleggen van de sturing van beleidsvorming en onderzoek
- Het verkennen en agenderen van vernieuwingen
- Het voeden van (potentiële) actoren met info en inspirerende voorbeelden
- Het zichtbaar maken van de transitie

Binnen de bestaande, vooral op actie en concrete projecten gerichte cultuur, kan echter niet met een volledig procesmatige aanpak worden volstaan. De procesmatige aanpak wordt daarom gekoppeld aan concrete inhoudelijke speerpunten voor de periode 2003-2006.

keuze van de speerpunten 2003-2006

Bij het kiezen van de speerpunten moet een belangrijk accent liggen op de *randvoorwaarden voor de transitie*, dus bij het mogelijk maken, op gang brengen en faciliteren van het proces. Vernieuwende concepten zijn cruciaal, maar die moeten binnen de gecreëerde omstandigheden door de andere actoren en in nieuwe samenwerkingsverbanden tot stand komen.

Voorts moet de *verdeling van de aandacht over de belangrijkste schakels en partijen* binnen het totale complex centraal staan: primaire sector en groene ruimte, de keten, de burgers/consumenten en de overheid zelf. Overwegingen hierbij zijn:

- in alle schakels is door onderbenutting van kansen en beïnvloedingsmogelijkheden een gedragsoptimalisatie mogelijk en synergie kan een aanmerkelijk extra effect sorteren,
- spronggewijze verbeteringen in één deel van het complex moeten worden gedragen door veranderingen in de andere delen, teneinde tot echte veranderingen te komen

speerpunten 2003-2006 (inclusief een niet-limitatieve aanzet voor activiteiten)

ALGEMEEN: BASIS-ACTIVITEITEN

	OPGAVEN	ACTIVITEITEN
KERNBEGRIPPEN <i>systeminnovatie, nieuwe coalities, samenhang, inspiratie.</i>	transitie-arena	→ deelname en actieve inbreng in Maatschap TDL c.a. → terugkoppeling/doorwerking naar LNV-beleid en onderzoek
	volgen en in beeld brengen van de transitie	→ sturen criteria-ontwikk/systemkeuze; (doen) starten monitoring → zorgen voor juiste breedte en LT-perspectief rond monitoring → verzamelen en publiceren illustraties, resultaten & best practices

PRIMAIRE SECTOR & GROENE RUIMTE: "ondernemend vernieuwen"

	OPGAVEN	ACTIVITEITEN
KERNBEGRIPPEN <i>Innovatie, omgevingsbewust, marktgericht, zelfstandig, verantwoordelijk, MVO.</i>	versterken innovierend ondernemerschap	→ vernieuwings/leertrajecten 'van-boer-tot-boer': organiseren van inzet en financiering stakeholders; inrichten structuur, uitvoering
	stimuleren en steunen van goede initiatieven	→ zorgen voor inspirerende voorbeelden, erkenning/'beloning', ruimte, exp.mogelijkheid, ondersteunend onderzoek en evt. geld
	creatieve oplossingen tbv voorlopers	→ onderzoeken, agenderen, z.m. realiseren oploss rond bestemming clustering, tijdelijke/perm uitruil, regiocontract, prod.rechten e.d.
	stimuleren nw coalities, ketens en PMC's	→ schetsen LT-perspectieven en scenario's → leggen en faciliteren van nieuwe contacten/verbanden

KETEN: "Transparant tot aan de klant"

	OPGAVEN	ACTIVITEITEN
KERNBEGRIPPEN <i>Informatie, vertrouwen, diversiteit, keuzevrijheid.</i>	transparantie van ketens en producten	→ faciliteren bedrijvenplaf (m.IH): erkenn & exp.budget + deelname; → formuleren informatie-behoefte: breed en mede in LT-perspectief
	duurzaamheidsprestaties primaire sectoren	→ ontwikkeling aanvullende criteria (o.m. welzijnsometers)& bronnen; → iom sectoren samenstellen en publiceren van jaarlijkse DZH-scores;
	dzh-prestaties bedrijven	→ stimuleren DZH in jaarverslagen; publiceren resultaten controles

BURGER/CONSUMENT: "Bewust kiezen, voor prijs of kwaliteit"

	OPGAVEN	ACTIVITEITEN
KERNBEGRIPPEN <i>Veiligheid, kwaliteit, dierenwelzijn, milieu, groene ruimte.</i>	burgers betrekken bij producent & gr.ruimte	→ bevorderen voorlichting, uitwisseling (ook via maatsch organ.), demo's en openheid; inzet onderwijs en consumentenplatform
	retail-aanbod toetsen aan duurzaamheid	→ doen opzetten en uitvoeren van een jaarlijkse 'duurzaamheids-test' van productenaanbod in supermarkt-ketens
	consument informeren over keuzen, rechten	→ inschakelen maatsch organisaties/groepen voor het informeren en mobiliseren van consumenten, o.m. via opzet van projectenfonds → onderzoeken nut/haalbaarheid info-recht, verplichte product-info

BESTUURLIJK: "Anders verdeeld, beter geregeld"

	OPGAVEN	ACTIVITEITEN
KERNBEGRIPPEN <i>Commitm.delen, verantwh nemen, ruimte bieden, consistentie, LT-perspectief.</i>	nieuwe vormen sturing en verantwoording	→ vernieuwingen in uitvoeringspraktijk een kans geven → nieuwe systemen en arrangementen onderzoeken en agenderen → verbreden/verleggen vraagarticulatie onderzoek (naar arena's c.a)
	minder lasten/regeldruk, meer samenhang	→ in lopende trajecten participatie bevorderen, overzicht realiseren → uitwerken speerpunten via luister-/werksessies met doelgroepen → verkennen nut/noodzaak Kaderwet Landbouw
	transitievriendelijke regelingen en exp.ruimte	→ screenen regelingen met inschakelen betrouwb; verbetervoorstellen → verkennen nut/mogelijkheid van een 'Kaderregeling experimenten'
	sturing/regelgeving verbinden met LT-perspectief	→ verbreden LRTO-traject; agenderen veranderingen en scenario's

Toelichting op de activiteiten binnen de speerpunten

INITIËREN VAN / MEEWERKEN AAN PROJECTEN, INNOVATIES

Het initiëren, mede-vormgeven en uitvoeren van projecten is een belangrijke activiteit, met name omdat daarmee direct resultaten worden geboekt en de zichtbaarheid van het transitieproces wordt bevorderd. Het gaat om projecten die een *proces op gang brengen*.

PARTICIPEREN IN TRANSITIE-ARENA's c.a.

De participatie van LNV in de onafhankelijke transitie-arena moet de nieuwe opstelling van LNV in het maatschappelijke proces markeren. Die opstelling zal ook in andere sturings- en verantwoordingsvormen vorm moeten gaan krijgen. Allereerst wordt echter vorm en inhoud gegeven aan de participatie in de centrale transitie-arena, de 'Maatschap Transitie Duurzame Landbouw'. In dat verband wordt gezorgd voor:

- de voorbereiding en realisering van een goede, innovatieve inbreng;
- de beleidsmatige vertaling van de vragen en uitkomsten, dat wil zeggen: ruimte maken voor experimenten en initiatieven, programmering onderzoek e.d.;
- communicatie over de ontwikkelingen binnen LNV

BEVORDEREN VAN DE INZET VOOR TRANSITIE, BINNEN/BUITEN LNV

Bij de transitie is *samen* een sleutelwoord dat aansluit bij de verdeling van de verantwoordelijkheden voor het transitieproces. Het is daarom van groot belang om te investeren in blijvende betrokkenheid en samenwerking rond transitie, binnen én buiten LNV. Binnen het *beleid en de overheid* krijgt dit vorm in o.m.:

- concrete werkafspraken over het bijdragen aan het transitieproces op basis van lopende activiteiten en programma's en over nieuwe initiatieven.
- netwerk en samenwerkingsverbanden - binnen en buiten LNV - voor het maken en volgen van gemaakte afspraken, maar vooral ook om nieuwe kansen te onderkennen en te benutten.

VERKENNEN, AGENDEREN EN ONDERZOEK

Het transitieproces vereist een voortdurende verkenning en selectieve agendering van nieuwe denkbeelden, mogelijkheden en maatregelen. Daartoe wordt ingezet op:

- herkennen en selecteren van opdoemende mogelijkheden voor het transitieproces
- verkennen integraal beleidskader voor de lange termijn, gewenste situaties vergelijken met de huidige (LRTO) en vernieuwingen agenderen
- onderzoek. Op basis van verkenningen, monitoring en op gang komende innovaties, lopend onderzoek en programmering richten op transitie. Daarnaast expliciet ruimte maken in de programmering voor vraagarticulatie in transitie-arena's.

TRANSITIEPROCES ZICHTBAAR MAKEN

Omdat transitie breed, weinig expliciet en ver weg is, wordt het transitieproces zichtbaar gemaakt: met daarbij zowel de problemen, afwegingen en dilemma's, als vooral ook de concrete ontwikkelingen en resultaten.

- VOLGEN: criteria selecteren/ontwikkelen en transitieproces monitoren
- KIEZEN: afwegingen en dilemma's zichtbaar maken en politiseren
- INSPIREREN: concrete ontwikkelingen en initiatieven in beeld brengen